

Η πόλη στο Βυζάντιο-Πλατείες

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Ψηφιδωτό. Τουρκία, Κωνσταντινούπολη, Μονή της Χώρας, Αναπαράσταση κρήνης.
(© Φωτογραφικό Αρχείο ΕΚΒΜΜ)

Οι πλατείες των σύγχρονων πόλεων, ανοίγματα ανακούφισης ανάμεσα στην πυκνή δόμηση, είναι χώροι αναψυχής, συνάντησης και επικοινωνίας για τους κατοίκους τους. Με την έννοια αυτή, πλατείες δεν φαίνεται να υπήρχαν στο Βυζάντιο. Για την αναψυχή των κατοίκων διαμορφώνονταν άνδηρα με τοξοστοιχίες σε μέρη που εξασφάλιζαν τη θέα προς τη θάλασσα ή την τριγύρω περιοχή πάνω από τα τείχη. Οι πόλεις της Ύστερης Αρχαιότητας, κληρονόμοι της παλαιάς ρωμαϊκής παράδοσης, διέθεταν στο κέντρο τους το forum (τον Φόρο), συγκρότημα κτιρίων δημόσιου χαρακτήρα, με αίθουσες για τα αρχεία της πόλης, το Βουλευτήριο, τα δικαστήρια, τη βιβλιοθήκη, το νομισματοκοπείο και άλλα, συνήθως σε επίπεδο χαμηλότερο από το Καπιτώλιο, όπου ήταν ιδρυμένοι οι ναοί του Δία (Jupiter), της Ήρας (Juno) και της Αθηνάς (Minerva). Στον Φόρο, όμως, λειτουργούσαν και καταστήματα στις στοές (μονές, διπλές, υπόγειες) που περιέβαλλαν την κεντρική πλατεία, στο μέσον της οποίας δέσποζε συνήθως ένας κίονας με το άγαλμα του

αυτοκράτορα στην κορυφή. Σε ορισμένους Φόρους, όπως «του Βοός» στην Κωνσταντινούπολη, γίνονταν ζωοπανηγύρεις, αλλά και εκτελέσεις καταδίκων.

*Γενική άποψη. Ιορδανία, Γέρασα, Πλατεία.
(©Φωτογραφικό Αρχείο ΕΚΒΜΜ)*

Μετά τον 7ο αιώνα οι Φόροι της πρωτεύουσας μετατράπηκαν σε αγορές. Πράγματι, όταν η λειψανδρία και η οικονομική ύφεση δεν επέτρεπαν τη συντήρηση και την ανακατασκευή των παλαιών κτιρίων, οι παλιοί Φόροι και τα δημόσια κτίρια είτε καταπατούνταν από ιδιώτες είτε γέμιζαν από τις πρόχειρες κατασκευές εργαστηρίων, αποθηκών και κακόφημων μαγαζιών ή ερειπώνονταν. Στις νέες πόλεις-κάστρα, που άρχισαν να ιδρύονται σε ψηλώματα μακριά από πεδιάδες και την ακτογραμμή, ως πλατείες λειτουργούσαν πλέον τα ανοίγματα των δρόμων ή ο αδόμητος χώρος γύρω από τους ναούς. Η νομοθεσία, εξάλλου, επέβαλλε την ύπαρξη ελεύθερου χώρου γύρω από κάθε θρησκευτικό ίδρυμα. Η τοιχογραφία στο νάρθηκα του καθολικού της μονής της Βλαχέρνας κοντά στην Άρτα απεικονίζει ακριβώς τη σύνδεση της θρησκευτικής και της εμπορικής ζωής σε μια πλατεία της πρωτεύουσας. Στη λιτανεία της εικόνας της Παναγίας της Οδηγήτριας που τελούνταν κάθε Τρίτη στην Κωνσταντινούπολη, γύρω από την πομπή και τον άνδρα που βάσταζε τη θαυματουργή εικόνα, παριστάνονται μια διακόνισσα να μοιράζει αγίασμα μέσα σε ποτήρια (κωθώνια), ένας Χάζαρος να πουλά χαβιάρι με το ζύγι, ένας έμπορος να πουλά κρασί (ή ζύθο) σε φιάλες (φωκάδια), μια λαχανοπώλισσα να πουλά σκόρδα πίσω από τον πάγκο της και μια

οπωροπώλισσα να είναι καθιστή μπροστά στα κοφίνια με τα προϊόντα της. Τέτοιοι αδόμητοι χώροι, αν και δεν είχαν προβλεφθεί εξαρχής για να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες λιτανειών και άλλων θρησκευτικών τελετών και πανηγύρεων, γέμιζαν με πλανόδιους μικροπωλητές για την πώληση της κάθε λογήςπραμάτειας τους.

*Γενική άποψη. Μυστράς.
(©Φωτογραφικό Αρχείο ΕΚΒΜΜ)*

Κοινόχρηστοι χώροι και πλατείες μέσα στις πόλεις μαρτυρούνται σπανίως στο μέσο και ύστερο Βυζάντιο. Στον Μυστρά αδόμητος χώρος, κατάλληλος για κάθε είδους συναθροίσεις, βρίσκεται μπροστά στο συγκρότημα των παλατιών των δεσποτών. Σύμφωνα με μεταγενέστερες πηγές, εκεί θα πρέπει να πραγματοποιούνταν η ονομαστή εμποροπανήγυρη της πόλης που συνέπιπτε τους θερινούς μήνες, ίσως με την εορτή του Δεκαπενταύγουστου.

Η σπανιότητα πλατειών και εξαρχής σχεδιασμένων ελεύθερων χώρων θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα της σχεδόν άναρχης δόμησης και της στενότητας των βυζαντινών πόλεων, ιδίως των επαρχιακών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των μεσαιωνικών χωριών της Χίου, όπου η πυκνή δόμηση των σπιτιών δεν αφήνει καθόλου ελεύθερους χώρους, παρά μόνο στο κέντρο των οικισμών, δίπλα σε ναούς. Πράγματι, οι ανοιχτοί χώροι γύρω από τους ναούς και τους περιβόλους των μοναστηριών, χώροι πανηγύρεων, αγοραπωλησιών και συναναστροφής, μετατράπηκαν βαθμιαία σε σημεία αναφοράς της κοινωνικής

ζωής στις πόλεις.

Πηγή: exploringbyzantium.gr